

OBSTRUKTION I FINLANDS RIKSDAG

Klaus Törnudd

Med parlamentarisk obstruktion avses vanligen avsiktlig och planmässig verksamhet av medlemmar i en parlamentarisk församling i syfte att förhindra eller förhala behandlingen av en viss fråga. Våldsåtgärder och annat som står i direkt strid med lagens bokstav betecknas inte gärna som obstruktion, men för övrigt kan den ta sig olika former beroende på gällande parlamentariska procedurbestämmelser. Långa anföranden, framställande av talrika ändringsförslag, begäran om bordläggning eller votering eller visst voteringsförfarande — dessa är de vanligaste metoderna för obstruktion. Det ligger i sakens natur att det i allmänhet är en parlamentarisk minoritet, som tillgriper utvägar av detta slag.¹

Under Finlands självständighetstid har obstruktion i riksdagen förekommit relativt sällan.*) Det kan visserligen finnas många gränsfall, och det är säkert omöjligt att uppgöra en fullständig förteckning över alla situationer där avsiktlig förhaling i riksdagen har förekommit. Då en sak blir liggande under »gröna klädet» eller då någon part i en debatt förefaller att använda flere ord än normal argumentering kan antas kräva, ligger det nära till hands för andra parter att utslunga anklagelser om avsiktlig förhaling. I denna artikel beröres endast fem situationer, varvid alla parter öppet har erkänt att det varit fråga om obstruktion:

1. Riksdagens talmanskonferens föreslog den 7. 5. 1920, att riksdagssessionen skulle avslutas följande dag och att riksdagen åter skulle sammanträda den 4 oktober, ifall talmanskonferensen inte fann skäl föreligga för tidigare sammankallande. Socialdemokratiska riksdagsgruppen motsatte sig omedelbart förslaget. Det var inte bara fråga om de i talmanskonferensen starkt underrepresenterade socialdemokraternas allmänna förkärlek för riksdagsvälde, utan från socialdemokratiskt håll framfördes flere konkreta orsaker, varför riksdagen ännu inte borde skingras: flere viktiga frågor var fort-

*) Obstruktion har naturligtvis ibland kunnat förekomma i kommunala fullmäktige, Se t.ex. helsingfortidningarna den 16. 12. 1950.

farande inte slutbehandlade, såsom frågan om anslutning till Nationernas förbund, om ändring av vissa stadganden i den temporära värnpliktslagen, skattelagstiftning, mm. Dessutom väntade man besked i amnestifrågan och önskade övervaka regeringens åtgärder i fredsfrågan. Några socialdemokratiska interpellationer var obesvarade. De borgerliga grupperna anklagades för att vilja påskynda riksdagens avslutande för att hindra vissa lagar från att bli slutbehandlade. Under debatten om sessionens avslutande framfördes även kravet på att talmannen, Lauri Kr. Relander, borde avgå, emedan han hade blivit utnämnd till landshövding i Viborgs län; en av regeringen beroende förvaltningstjänsteman borde inte enligt socialdemokratisk uppfattning få kvarstå som talman ända till hösten.

Socialdemokraterna fick medhåll av enstaka borgerliga representanter, men talmanskonferensens förslag godkändes likväl med röstsiffrorna 99—86. Ett par långa socialdemokratiska anföranden i den följande debatten gav redan en antydan om det kampmedel socialdemokraterna nu kunde hota med, särskilt som den återstående tiden var så kort. Följande dag avgick talman Relander, Kallio valdes till ny talman, och tydligen fick socialdemokraterna ett underhandslöfte om nytt sammankallande av riksdagen (den sammanträdde 28. 5.—3. 6.) för att behandla några av de frågor, som socialdemokraterna särskilt hade hänvisat till.

Socialdemokraternas förfarande diskuterades rätt livligt i tidningspressen, vilket också är främsta orsaken till att denna situation har kunnat uppmärksammas här. Obstruktionen, som mest var ett hot om obstruktion, avspeglas föga i riksdagsprotokollen. I varje fall lyckades socialdemokraterna utverka vissa eftergifter från de övriga partierna.

2. I början av december 1920 behandlade riksdagen det s.k. provisoriet, dvs. en proposition om förlängning av giltighetstiden för 1920 års budget till de tre första månaderna 1921, emedan 1921 års budget ännu inte hade hunnit färdigställas. Till propositionen anknöt sig frågan om uppbärande av skatter och avgifter under år 1921, bl.a. hela tulltariffen. På grund av frågans betydelse och brådskande natur erbjöd sig här ett tillfälle för obstruktion. Socialdemokraterna grep tillfället, inte för att de skulle ha något särskilt emot provisoriepropositionen utan i rent demonstrativt syfte, för att framhäva vikten av ett snabbt och positivt avgörande i amnestifrågan. Socialdemokratiska riksdagsgruppen var inte helt enig om att tillgripa obstruktion, men gruppen avgjorde saken genom majoritetsbeslut den 9. 12. på basen av partirådets önskemål. Saken blev alltså känd i god tid och ledde bl.a. till underhandlingar mellan statsminister Erich, justitieminister Granfelt och gruppordföranden Tanner den 15. 12.—16. 12., varvid ministrarna meddelade att regeringen övervägde utvidgad amnesti i samband med beredning av vissa bestämmelser föranledda av fredsfördraget. Detta tillfredsställde dock inte socialdemokraterna².

Obstruktionen började redan vid utskottsbehandlingen, men på allvar tog den fart först vid andra behandlingen i plenum, som började den 17. 12. kl. 18.00. Tanner inledde debatten med en deklaration, där han bl.a. yttrade:

»Eduskunnan jäsenille lienee tunnettua, että eräitten asioiden käsittely viime aikoina ei ole sujunut valiokunnissa sillä nopeudella, kuin ne tavallisesti ovat sujuneet ja kuin olisi ollut toivottavaa. Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä on niin hyvin valtiovarainvaliokunnassa kuin myöskin suuressa valiokunnassa ryhtynyt liiankin aktiiviseksi maan raha-asiain järjestelyä koskevia asioita käsiteltäessä ja tällä tavalla aikaansaanut viivytystä niiden valmistelussa. Kun sama liiallinen aktiivisuus epäilemättä tänä iltana tulee esiintymään myöskin eduskunnassa, on eduskunnan jäsenillä oikeus saada tietää, mistä syystä kaikki tämä tapahtuu»³.

Talaren hänvisade i fortsättningen till att socialdemokraternas amnestimotion från april ännu inte hade blivit slutbehandlad. Därpå följde den egentliga obstruktionsdebatten, där de socialdemokratiska talarna avlöste varandra med långa anföranden, som mer eller mindre sammanhängande med de finansiella frågor, som skulle behandlas. Sammanlagt hölls 66 obstruktionsanföranden, och talmannen avbröt talarna sammanlagt 64 gånger med uppmaningar om att de skulle hålla sig till saken, inte förlora sig i historiska och teoretiska utredningar — och inte dricka kaffe i talarstolen. I ett fall berövade talmannen en riksdagsman ordet på basen av det stadgande i lantdagsordningen, som ålade riksdagsmännen att iakttaga ett värdigt uppträdande och inte trotsa talmannens bud. I tre övriga fall avbröt talaren själv sitt anförande på grund av anmärkning från talmannen. Överhuvud visar emellertid talmannens lama anmärkningar hur små möjligheter han har att ingripa i debattens förlopp (såväl enligt den då gällande lantdagsordningen som enligt RO 1928). Obstruktionen sattes effektivt i system med uppdelning av den socialdemokratiska gruppen i två delar, som turade om. De borgerliga grupperna å sin sida arrangerade ett slags vaktjänstgöring i riksdagen med endast något tiotal medlemmar närvarande och de övriga i alarmberedskap. Då plenum hade pågått 32 timmar i ett sträck försökte socialdemokraterna en kupp genom att plötsligt föreslå att saken skulle återremitteras till statsutskottet. Talmannen uppsköt dock voteringen med en och en halv timme till kl. 4.00 den 19. 12., varvid nästan alla borgerliga representanter marscherade in i salen. De borgerliga lyckades genomföra en motkupp: genom att framställa en rad bordlägningsförslag i olika formulering, som i tur och ordning röstades omkull, försäkrade man sig om att sakens behandling skulle fortgå utan vidare avbrott. Detta kunde ske med stöd av regeln att talmannen inte får till handläggning uppta förslag som strider mot tidigare av riksdagen fattat beslut. Obstruktionsdebatten började härefter mattas av, och plenum kunde efter ytterligare ett avbrott vid gudstjänsttid under söndagsförmiddagen avslutas på eftermiddagen den 19. 12., 44 timmar efter att det hade börjat. Det fyller 223 sidor i riksdagens protokoll⁴.

Då plenum avslutades förklarade Tanner, att socialdemokratiska gruppen nog skulle kunna fortsätta obstruktionen och att man för detta ändamål bl.a. hade förberett flere hundra ändringsförslag till olika paragrafer. Gruppen ansåg sig emellertid redan ha uppnått det enda syftet med obstruktionen — att fästa uppmärksamhet vid amnestifrågan:

»Kun mielestämme toiminnallamme kuitenkin jo olemme saavuttaneet sen tarkoituksen, että olemme jälleen voimakkaasti kiinnittäneet amnestiakysymykseen hallituksen ja vallassaolevain ryhmäin huomiota, ja kun lisäksi olemme tottuneet noudattamaan sitä itsehillintää, jota vakavalta valtiolliselta puolueelta on oikeus vaatia, emme tule näitä muutosehdotuksia esittämään, vaan olemme tämän jälkeen valmiit antamaan tämän asian jatkoa säännöllistä kulkuaan»⁵.

Huruvida denna obstruktion verkligen påskyndade amnestifrågans behandling är osäkert. På borgerligt håll ansåg man sig i varje fall ha vunnit en seger över socialdemokraterna genom manövern tidigt på morgonen den 19. 12., medan socialdemokraterna själva betonade att de hade nått sitt mål.

3. Den 29. 12. 1934 utfärdade republikens president ett öppet brev om sammankallande av urtima riksdag till den 17. 1. 1935. Urtima riksdagen förelades två propositioner, den ena om grunderna för Helsingfors universitetets organisation och den andra om alkoholbolagets beskattning. Ingendera propositionen hann bli slutbehandlad förrän urtima riksdagen den 29. 1. måste avslutas, emedan lagtima riksdagen i vanlig ordning skulle börja den 1. 2. Regeringens proposition avsåg främst att reglera språkförhållandena vid universitetet enligt principen att finskspråkig undervisning garanteras i alla ämnen och svensk undervisning i de viktigaste ämnena. I fråga om den finskspråkiga undervisningens omfattning innebar propositionen ett framsteg i jämförelse med den då rådande situationen, som baserade sig på en lag av år 1923. De tre partier, som önskade en fullständig förfinskning av universitetet, nämligen fosterländska folk rörelsen (IKL), samlingspartiet och agrarförbundet, föredrog emellertid att uppskjuta frågans lösning och inte understöda en dylik proposition, som enligt deras mening otillbörligt befäste svenska språkets ställning vid universitetet. Eftersom RO 72 § inte tillåter att fråga som väckts genom proposition till urtima riksdag lämnas vilande, kritiserades regeringen häftigt av de nämnda partierna för att på ett inkorrekt sätt vilja förtä riksdagsminoriteten dess rätt att lägga förslaget vilande över nyval, särskilt som en motsvarande proposition ändå skulle behandlas vid lagtima riksdagen.

Obstruktionsdebatten iscensattes av IKL och agrarförbundet, medan samlingspartiets riksdagsmän inte kan sägas ha deltagit i obstruktionen, även om de sympatiserade med dess syfte. Obstruktionen började på allvar när propositionens första behandling inleddes i plenum den 22. 1. Under ytterligare fem arbetsdagar hölls långa plena, vanligen från kl. 8 eller 9 på morgonen till

fram på småtimmarna. Protokollen upptar 668 sidor. Den framgångsrika obstruktionen bidrog ytterligare till att fästa uppmärksamhet vid universitetsfrågan, som redan länge hade varit ett brännbart politiskt problem. I tekniskt avseende var obstruktionen av allt att döma väl organiserad och förberedd med hjälp av indelning i skift och färdigskrivna tal.

4. Den 12. 6. 1951 uteblev de socialdemokratiska och folkdemokratiska medlemmarna från stora utskottets sammanträde, varigenom utskottet inte blev beslutfört. Följande dag var de visserligen närvarande, men en socialdemokrat talade så länge, att utskottsmötet måste avbrytas, då riksdagsplenium skulle börja. Senare samma dag uteblev åter så många medlemmar, att utskottet inte blev beslutfört. Riksdagen skulle enligt talmanskonferensens förslag avslutas den 15. 6. för att åter sammanträda helt kort den 17. 7. (då ny riksdag redan hade blivit vald). Genom obstruktionen i stora utskottet hindrades propositionen om lag för tryggnad av jordbruksproduktionens lönsamhet (»lex Vilhula») att slutbehandlas, varför vissa agrarriksdagsmän önskade att sessionen skulle fortsättas ännu efter den 15. 6. Detta förslag godkändes likväl inte, propositionen blev inte slutbehandlad, och även denna obstruktion hade således nått sitt syfte.

5. Som en del av regeringens nödprogram i samband med den s.k. kassakrisen avläts den 13. 6. 1957 en proposition med förslag om uppskjutning av utbetalningen av andra kvartalets barnbidrag till förra halvåret 1958. Propositionen förorsakade häftiga meningsmotsättningar mellan partierna, och folkdemokraterna förklarade redan på ett tidigt stadium att de med alla medel skulle försöka hindra dess godkännande. Redan i stora utskottet förhalade folkdemokraterna diskussionen, så att tredje behandlingen i plenum inte kunde börja förrän den 29. 6. Då hade riksdagen att ta ställning till ett något modifierat förslag, enligt vilket barnbidrag likväl skulle erläggas redan i juli åt alla dem som var berättigade att erhålla familjebidrag. Riksdagen hade omfattat den tolkningen, att lagförslaget borde slutbehandlas före andra kvartalets utgång, då ifrågavarande barnbidrag skulle förfalla till betalning, medan frågan därefter kunde behandlas endast i den ordning, som gäller vid grundlagsändring (denna tolkning motsades senare utan resultat bl.a. av justitieministern). För att bereda riksdagen så mycket tid som möjligt fastställdes öppningstiden för plenum den 29. 6. till kl. 0.30, nästan två dygn före andra kvartalets utgång. Man var allmänt medveten om att en obstruktionsdebatt var att vänta. Socialdemokraterna förklarade sig visserligen beredda att rösta lagförslaget över nyval tillsammans med folkdemokraterna, men dessa ansåg sig inte kunna »lita» på socialdemokraterna och föredrog att genomföra obstruktionen samtidigt med en omfattande propagandakampanj mot regeringens nödprogram. Utgången var given, och riksdagens presidium ansåg det inte nödvändigt att tvinga riksdagen att sitta två dygn i sträck, utan

plenium avbröts fyra gånger för sammanlagt ung. 23 timmar. Plenum avslutades den 1. 7. kl. 0.25, och debatten fyller 164 sidor i riksdagens protokoll. Obstruktionens syfte hade uppnåtts.

De ovannämnda situationerna är alltför få och olikartade för att tillåta några egentliga generaliseringar, men den tidningsdebatt som förekommit i samband med obstruktion innehåller likväl vissa intressanta principiella synpunkter. Det är ofta svårt att hålla i sär den del av polemiken som berör själva saken och den del som principiellt behandlar obstruktionsförfarandet. För att göra bilden tydligare borde naturligtvis helst landets hela tidningspress ha genomgått vid de berörda tidpunkterna. Trots dessa brister och svårigheter kan det föreliggande materialet eventuellt komplettera bilden av respektive partiets allmänna inställning till riksdag och riksdagsarbete.

Beträffande den *socialdemokratiska* inställningen kan man till en början hänvisa till en ledande artikel i Suomen Sosialidemokraatti, publicerad i maj 1920. Hela artikeln är formulerad så, att obstruktion överhuvud skall framstå som en normal och ofta använd kampmetod. Det framhålles, att de övriga partierna tack vare quorum-bestämmelser och genom att begära votering med sedlar ofta har förhalat arbetet i riksdagen. Sedan konstateras, att socialdemokratiska gruppens beteende de närmast föregående dagarna i riksdagen visar hur även den obegränsade debattfriheten framgångsrikt kan användas för obstruktion. Själva obstruktionen försvaras särskilt med att folkets majoritet förutsättes stöda den:

»Oikeistolaisissa lehdissä on suurisanaisesti moitittu tätä ryhmämme menettelyä. Se oli kuitenkin mitä asiallisinta menettelyä. On nimittäin hyvinkin otaksuttavissa, että ei ainoastaan sosialistinen työväki, vaan kansan suuri enemmistö odottaa vaadituissa kysymyksissä pikaista vastausta. Mutta toiselta puolelta on tapaus osoituksena siitä, mitenkä tätä keinoa on käytettävä varsin harkitusti ja vain siihen täysin soveltuvissa tilanteissa, koska se liian usein ja sopimattomissa tilanteissa käytettynä täysin tylsistyttäisi kärkensä tai myöskin kääntäisi sen päinvastoin jarrituksen käyttäjiä vastaan»⁶.

En liknande auktoritativ deklARATION gavs i samma tidning i december 1920 i samband med obstruktionsdebatten nr 2. I anslutning till den borgerliga kritiken av obstruktion överhuvud instämmer tidningen i att obstruktion är ett föga önskvärt kampmedel, eftersom riksdagsarbetet är avsett att föra ett så stort antal saker som möjligt till lösning och riksdagen inte bör göras till någon pladderplats, där man försöker få tiden att gå genom osakligt prat så att inga beslut kan fattas. Men, fortsätter tidningen, denna gång hade socialdemokraterna inte någon annan utväg för att fästa uppmärksamhet vid den fråga, som är den viktigaste för deras väljare:

»Mutta vaikka me täten yleensä myönnämmekin jarrutuskeinon ainoastaan hätätilakeinoksi, emme puolestamme näe, millä muulla tavalla sosialidemokraattinen eduskuntaryhmämme tällä haavaa enää olisi voinut voimakkaasti painostaa armahduskysymyksen tärkeyttä»⁷.

I senare artiklar i samma tidning utbroderades temat att obstruktion är en gammal kampmetod, som tidigare använts av borgarna, och förklarades att obstruktionen denna gång blev ett effektivt kraftprov, som kunde ha fortsatts⁸. Socialdemokratiska riksdagsgruppen såg sig också föranlåten att efteråt göra ett offentligt uttalande, där det framhölls, att obstruktionen var ett kraftprov, som visade moralisk och fysisk styrka.⁹ I pressen förekom antydningar om att mera obstruktion vore att vänta under det kommande nya året¹⁰.

År 1935 understödde socialdemokraterna regeringens proposition i universitetsfrågan, men samtidigt kritiserades regeringen skarpt för att den tillgripit utvägen att sammankalla urtima riksdag för sakens behandling. I artiklar som tangerade frågan om obstruktion i Suomen Sosialidemokraatti konstaterades, att obstruktion i vissa fall av särskild betydelse var en tillåtlig parlamentarisk åtgärd men att universitetsfrågan inte var av sådan vikt:

»Jarrutusta voidaan kyllä käyttää parlamentarisen taistelukeinona, ja sitä on meidänkin parlamentissamme toisinaan jouduttu käyttämään. Mutta ennenkuin tällaiseen sen käyttäjillekin erittäin hankalaan ja ponnistuksia vaativaan aseeseen turvaututaan ja ennenkuin sille vaaditaan kansalaisten myötätuntoa ja ymmärtämystä, on esilläolevan asian oltava myöskin sen arvoinen. Yliopiston kieliolojen järjestely ei sellainen ole, se ei koskettele kansakunnan elinasioita eikä sen ratkaisusta riipu edes jarrutusta ajattelevien piirien elämä tai oikeusturva»¹¹.

Sedan obstruktionen kommit i gång betecknades den som ett »narrspel», något som borde vara under riksdagens värdighet, och det påpekades att obstruktionens resultat var att allt förblev vid det gamla. Särskilt påtalades agrarförbundets medverkan i obstruktionen vid sidan av IKL¹².

Socialdemokraternas obstruktion år 1951 i samband med behandlingen av lex Vilhula motiverades åter med att det var den enda återstående utvägen, sedan samtliga borgerliga grupper hade enats om att stöda propositionen. Socialdemokraterna motsatte sig så häftigt denna lagstiftning, som enligt deras uppfattning var inflationsfrämjande och tjänade »storgodsägarnas» intressen, att de ansåg sig böra föra kampen in i det sista. Själva förfarandet försvarades bl.a. med att agrarerernas brott var ännu större:

»Jarrutus ei ole uusi ilmiö maamme eduskuntalaitoksessa, siihen ovat aikaisemmin syyllystyneet porvarit. Kuitenkaan se ei ole suositeltavaa menettelyä. Mutta menettelyä, johon maalaisliiton taholta on syyllystyttö, kun linnarauhaa rikkoen yritetään viimeisiä päiviään koolla olevassa eduskunnassa saada hyväksytyksi puutteellisesti valmisteltu lakiesitys, joka merkitsisi valtion menojen lisäämistä vuosittaisesta 130:sta 160 miljardiin markkaan, on sitäkin tuomittavampaa vallattomuutta»¹³.

Den agrara kritiken besvarades även med hänfulla påminnelser om agrarerernas obstruktion år 1935 och påpekanden om det inkonsekventa i att ibland själv använda obstruktion och ibland beteckna det som »ovärdigt», när en annan grupp använder samma metod¹⁴.

I samband med folkdemokraternas obstruktion år 1957 nöjde man sig på socialdemokratiskt håll med att konstatera, att obstruktionen var onödig, eftersom socialdemokraterna tillsammans med folkdemokraterna kunde ha lagt lagförslaget vilande över nyval.¹⁵

I *agrarförbundets* tidningspress har de principiella uttalandena om obstruktion varit tunnsådda. I en kort kommentar i *Ilkka* i december 1920 konstaterades, att socialdemokraternas nyss genomförda obstruktion var den första i sitt slag i vårt land. Tidningen ville inte överhuvud ta ställning till frågan om hur berättigad denna form av parlamentarisk kamp kunde vara utan nöjde sig med att konstatera, att den hör till parlamentarismens mest tvivelaktiga metoder:

»Emme tahdo tässä yhteydessä ottaa puheeksi sitä, miten oikeutettua tällainen parlamenttitaistelu saattaa olla, enempää kuin tahdomme käydä puhumaan siitä asiastakaan, jonka vuoksi jarrutusta nyt käytettiin aseena. Jarrutus epäilemättä kuuluu parlamenttarismin epäilyttävimpiin voimakeinoihin»¹⁶.

Före urtima riksdagen 1935 sammanträdde agrarförbundets förstärkta centralstyrelse och godkände ett uttalande, som i skarpa ordalag fördömde regeringens oparlamentariska förfarande »mot folkmajoritetens kända och berättigade vilja». Uttalandets slutkläm gick ut på att agrarförbundets riksdagsgrupp borde »fritaga sig från allt ansvar i samband med denna sak och använda alla parlamentariska utvägar för att förhindra frågans lösning på det av regeringen planerade sättet»¹⁷. Här sades alltså ingenting direkt om obstruktion, och i åtminstone en agrartidning förnekades uttryckligen att agrarerna skulle ämna förhåla riksdagsarbetet¹⁸. Samtidigt framhölls emellertid, att den för urtima riksdagen utmätta tiden var väl kort och att det inte var säkert att frågan i lugn och ro skulle hinna behandlas till slut. Under urtima riksdagens första dagar undvek agrarpresen att tala om obstruktion. Man nöjde sig med att framhålla, att uttalandena i riksdagen hade varit »långa» och »sakliga» och kritiserade riksdagsmajoritetens strävan att snabbt och fjäskigt genomdriva frågans behandling i riksdagen.

I ett senare skede medgavs på agrart håll att det hade varit fråga om obstruktion, och den betecknades som en försvarskamp, nödvändig för att försvara riksdagens rättigheter gentemot regeringens odemokratiska förfaringssätt. Att acceptera detta skulle däremot ha varit en skam för riksdagen. Obstruktion betecknades som en under vanliga förhållanden olämplig metod, som emellertid denna gång hade varit nödvändig och i själva verket framtvings av regeringspartierna. Ofta framhölls, att folkets majoritet i denna fråga hade samma ståndpunkt som riksdagsminoriteten, och tanken på riksdagsupplösning och nyval eller folkomröstning framskyntade därför i flere kommentarer.

»Maalaisliiton menettely näillä ylimääräisillä valtiopäivillä on ollut juuri kansanvallan ja parlamenttarismin oikeuksien puolustamista. Niitä koetti hallitus merkittävällä menettelyllään polkea»¹⁹.

»Me emme tahdo väittää, että jarrutus korottaisi eduskunnan arvoa. Säännöllisissä oloissa se varmasti vaikuttaa päinvastaiseen suuntaan. Mutta näillä ylimääräisillä valtiopäivillä tapahtunut jarrutus on *pelastanut eduskunnan kunnian*, koska vähemmistön alistumisella olisi tuotettu eduskuntalaitoksellemme korvaamaton ja *seurauksiltaan erittäin arveluttava häpeä*»²⁰.

»Mitä taas 'jarrutukseen' tulee, on sitä pidettävä tavallisissa oloissa tuomittavana ja vaarallisena taistelukeinona, mutta muistettava on, että ylimääräisten valtiopäivien koollekutsumista pidettiin kansan enemmistölle ja eduskunnalle annettavana taisteluhaasteena, jollaiseksi sen eduskunnan puhemieskin leimasi. — — —

Keinoa, jota tässä käytettiin, ei voida tavallisissa olosuhteissa hyväksyä, mutta tällä kertaa se sai voimakasta moraalista tukea m.m. siitä lausunnosta, jonka eduskunnan oikeusasiamies antoi²¹.

Den agrara polemiken mot socialdemokraternas och folkdemokraternas obstruktion år 1951 tog särskilt fasta på att avsiktlig frånvaro från utskottsmöte var ett brott mot riksdagsordningen och på att det förekom utomparlamentarisk påtryckning i frågan, då FFC hade hotat att uppsäga borgfredsavtalet om lex Vilhula blev godkänd. Uttryck som »strejkipolitik», »fars», »oparlamentariskt uppträdande», »under riksdagens värdighet» o.dyl. var vanliga i kommentarerna²².

»Kun eduskunnassa turvaututaan epämiehekkääseen jarrutukseen ja suoranaiseen lakkoilemiseen asian käsittelyn estämiseksi, on kysymys menettelytavoista, jotka herättävät hämmästyksiä ja pakottavat kysymään, onko epäparlamentaarisella toiminnalla enää mitään rajoja»²³.

År 1957 präglades stämningen på agrarhåll av djup bitterhet gentemot folkdemokraterna. I riksdagen uttryckte bl.a. Johannes Virolainen sin besvikelse över att de under efterkrigstiden inte hade tillägnat sig samma parlamentariska metoder som de övriga riksdagsgrupperna utan genomförde ett dylikt för riksdagen nedsättande skådespel:

»Minä valitan, että olette lähteneet tässä vaiheessa tällaisen jarrutuksen tielle. Me olemme nimittäin aikaisemmin luulleet, että kun te olette olleet jo 12 vuotta täällä eduskunnassa, olisitte omaksuneet samanlaiset parlamentaariset menettelytavat kuin me toisetkin ryhmät»²⁴.

I den agrara presspolemiken framhävdes för övrigt, att obstruktionen var ett taktikspel, som inte skulle leda till några förmåner för dem, vilkas rättigheter folkdemokraterna uppgav sig försvara.

»Eduskunnassa kommunistien toimesta esitetty jarrutusnäytelmä, jossa perustuslain suomia oikeuksia käytettiin perustuslain vastaisen asiointilan aikaansaamiseksi, oli kuvaava näyte siitä, miten pitkälle poliittisen opposition ja tässä tapauksessa äärimmäisen vasemmiston toimesta saatetaan mennä taktikoinnin ja kiihotuksen tiellä»²⁵.

Vad *kommunistpartiet* beträffar, saknas andra vittnesbörd än de, som anknyter sig till den av folkdemokratiska riksdagsgruppen iscensatta obstruktionen i juni 1957. Härvid motiverades obstruktionen bl.a. med att gruppen i sin opposition mot propositionen om uppskjutande av barnbidragets utbetalning stöddes av folkets flertal:

»Kansandemokraatteja on syytetty jarrutuksesta, mutta todellinen syy on hallituksen, joka härkäpäisesti pitää kiinni kansan tuomitsemasta esityksestä. Syy on myös eduskunnan enemmistön, joka työväenasiainvaliokunnassa sekä sen jälkeen suuressa valiokunnassa asettui lapsilisälain luonnoksen kannalle»²⁶.

»Kansandemokraatit osoittivat jälleen pystyvänsä käyttämään parlamentaarisia keinojakin ja sanan säilää vähävaraisen kansan elinetsujen puolustamiseksi. Mutta demokratian peruspiirre ei ole parlamentti sinänsä, vaan kansan enemmistön tahdon ilmentäminen ja toteuttaminen. Kiinteä yhteys niihin ihmisiin, joiden elämästä ja asioista eduskunnassa päätetään, siinä kansandemokraattien menestyksen salaisuus»²⁷.

Samma argument framfördes också i riksdagen bl.a. av Hertta Kuusinen och Eino Kilpi med särskilt framhävande av att obstruktion tidigare hade använts av borgerliga grupper och överhuvud hörde till normal borgerlig parlamentarisk praxis. I Eino Kilpis uttalande, som också publicerades i *Kansan Uutiset*, framhölls med hänvisning till obstruktionen år 1935 att förfarandet inte borde användas annat än i frågor som politiskt eller ekonomiskt rör hela folket eller dess stora flertal. Följande citat ur riksdagsuttalanden av Kuusinen och Kilpi är karaktäristiska för den principiella hållningen till obstruktionsmetoden:

»Mitä ns. jarrutukseen tulee, niin se on kautta aikojen kuulunut porvarillisen parlamentarismän käytäntöön. Siihen ovat turvautuneet monissa yhteyksissä niin oikeistolaiset kuin vasemmistolaisetkin. Miksi tällainen menettely olisi katsottava häikäilemättömäksi hyökkäykseksi, kuten ministeri Meinander suvaitsi sanoa, milloin kansandemokraatit siihen turvautuvat? Eduskunnan enemmistö ei muuten suostunut hylkäysehdotukseemme, joka on saanut, kuten sanoin, laajojen kansalaispiirien kannatuksen ja väitän, jota kansamme ehdoton enemmistö kannattaa»²⁸

»Kansalaisten enemmistön, uskaltaa vapaasti sanoa, suuri toivo, ylivoimainen toivo on varmasti, että eduskunta hylkäisi hallituksen esityksen. — — —

Kun tässä yhteydessä nimenomaan on tahdottu asettaa epäilyksenalaiseksi nyt omaksumamme taistelukeinon oikeutus, parlamentillinen jarrutus, on sitäkin syytä lyhyesti aluksi selvittää. Jotkut edustajat ovat tämän maratonistunnon aikana täälläkin yrittäneet väittää, että tällainen menettely olisi, ellei nyt suorastaan valtiopäiväjärjestyksen vastainen, niin ainakin epäparlamentaarinen. Tällaisen väitteen täytyy johtua kuitenkin joko tahallisuudesta harhauttamisesta taikka parlamentaaristen pelisääntöjen ja parlamentaarisen elämän tuntemattomuudesta.

Parlamentillinen jarrutus, obstruktio, toisin sanoen eduskunnan vähemmistön oikeus turvautua yliptikään keskusteluun estääkseen sellaisen päätöksen syntymisen, jota se valitsijain tai yleensä suurten kansalaispiirien kannalta pitää epäoikeuttuna tai suorastaan turmiollisena, on kaikkialla tunnettu erääksi parlamentillisen elämän olennaiseksi osaksi»²⁹.

På *samlingspartiets* håll uppmärksammades socialdemokraternas obstruktionshot i god tid i december 1920. En varnande ton anslogs till en början, man framhöll att obstruktionen ändå inte skulle lyckas emedan den strider

mot folkets sakliga »nationalkaraktär» eller emedan den bara kommer att driva de borgerliga till att sätta hårt mot hårt:

»Parlamentaarinen jarrutus ei, sen pahempi, ole tuntematon asia uudenaikaisessa valtiuelämässä. Meillä sitä onneksi näihin asti on tuskin ollenkaan esiintynyt, mikä on kunniaksi kansanluonteellemme ja kansanvaltaiselle edustusjärjestyksellemme»³⁰.

»Luulisi näiden jarruttajien olevan siksi paljon ihmistuntijoita, että he tajuaisivat esiintymisensä vaikuttavan päinvastaiseen suuntaan niissä, joilla kuitenkin on lopullinen ratkaisu käsissään. — — — Sosialidemokraattien valitsema menettely on varsin epäedullinen tulokselle, johon he pyrkivät. Taktiikkana se on huono ja hedelmätön. Sillä kovaa vastaan panevat toisetkin luonnollisesti kovan, vieläpä kovemmankin. Epäilemättä onkin tällainen vastasuhtautuminen tässä tilanteessa yhteiskuntaa säilyttävien kansalaisten velvollisuutena sekä eduskunnassa että sen ulkopuolella»³¹.

Då obstruktionen var över, framfördes från flere håll i samlingspartiets press tanken att man genom stadganden för begränsning av talens längd och antal i riksdagsordningen, vars ändring just var under utredning, i framtiden kunde hindra ett upprepande av obstruktionen. I kommentarerna förekom uttryck som »självsvald», »utpressning», »huvudlös obstruktion»³². En tidning betecknade obstruktionen som ett försök av socialdemokraterna att tillkämpa sig diktaturställning³³.

Liksom agrartidningarna tenderade högerpressen att ignorera obstruktionen år 1935. Tidningarna tog livligt del i den debatt, som fördes kring själva saken, men man undvek i det längsta att tala om obstruktion och kommentera obstruktionen principiellt. T.ex. i Uusi Suomi var det egentligen endast riksdagskåsören som skrev om obstruktionen. I den mån obstruktionsförfarandet kommenterades principiellt, upptogs i allmänhet tankegången att obstruktion är något olämpligt och onormalt, men denna gång hade regeringen sig själv att skylla:

»Se jarrutus, jota eduskunnassa nyt harjoitetaan, ei kuulu parlamentaarisen elämän miellyttävimpiin ilmiöihin ja avoimesti on myönnettävä, että sitä voidaan väärinkäyttää. Mutta hallituksen on syytettävä lähinnä itseänsä siitä, että se tämän viivytystaktiikan johdosta joutuu kärsimään häviön sen varman voiton asemesta, johon se oli laskenut. Jouta oli jännitetty liikaa»³⁴.

År 1951 fördömde samlingspartiets press enhälligt obstruktionen såsom varande ovärdig vår demokrati och vår riksdag och i strid med andan i riksdagsordningen:

»Vasemmiston menettely tämän paljon riidellyn lain tappamiseksi on erittäin tuomittava. Tällainen jarrutustaktiikka on valtiopäiväjärjestyksemme hengen vastainen, ja sitäpaitsi se on omansa onnettomasti madaltamaan parlamenttimme tasoa»³⁵.

»Eduskunnassa taas vasemmisto turvautui lakkoiluun ja jarrutukseen, jonka valtiopäiväjärjestys tosin tekee mahdolliseksi, mutta joka ei missään tapauksessa ole kansanedustajain ja suomalaisen demokratian arvon mukaista»³⁶.

År 1957 var samlingspartiet ivrigt engagerat i polemiken kring själva nödprogrammet, men den principiella frågan om obstruktion ägnades inte någon större uppmärksamhet. Samlingspartiets naturliga fientlighet mot kommunisterna kom till uttryck, men samtidigt anklagades regeringen för att genom egen underlåtenhet ha gett dem möjlighet till obstruktion³⁷.

I alla fem här berörda situationer har *svenska folkpartiet* helt tagit avstånd från obstruktionen som kampmetod. Detsamma gäller för de fyra första situationernas del *framstegspartiet* samt i den femte situationen *finska folkpartiet*, som i praktiken kommit att framstå som framstegspartiets efterträdare i riksdagen. Kritikens motivering har inte alltid varit densamma inom dessa båda läger.

År 1920 var svenska folkpartiet dominerat av konservativa element, och den svenska borgerliga tidningspressen gav också uttryck för synnerligen konservativa, rent av antidemokratiska åsikter. Kritiken mot obstruktionen tog gärna formen av ytterst skarpa uttalanden mot socialdemokraterna och deras »hänsynslöshet» eller mot »demokratin och dess inkompetenskult», och man rekommenderade för de borgerliga grupperna att de skulle sätta hårt mot hårt³⁸.

»Vi äro icke några beundrare av det demokratisk-parlamentariska systemet, sådant det gestaltat sig i våra förbistrade förhållanden, men vi spörja om det verkliga kan vara klokt att så åskådligt blotta dess skröpligheter som fallet blir, om centern nu förbryllad faller undan för socialisternas hotfulla later...»³⁹

Under debatten i december 1920 anslöt sig många svenska tidningar till det också på finskt högerhåll framförda kravet att sådana stadganden borde införas, vilka i framtiden skulle hindra obstruktion⁴⁰. Framstegspartiets tidningar använde något mildare uttryck i sin obstruktionskritik⁴¹.

Under obstruktionsdebatten år 1935 var framstegspartiet i högsta grad engagerat i regeringen och utsatt för hårda angrepp från de flesta övriga partiers sida. I framstegspressen var man tydligt på defensiven i debatten om det juridiskt berättigade i att sammankalla urtima riksdag, men i fråga om obstruktionsförfarandet gick framstegspressen i stället till offensiv. En del av polemiken riktades speciellt mot agrarförbundet för att det allierat sig med lapporörelsen i ett förfarande, som försvagar demokratin. I den mera principiellt utformade polemiken efterlystes åtgärder för hindrande av obstruktion och hänvisades gärna till kritiska uttalanden om obstruktion, som hade gjorts på högerhåll år 1920:

»Tähän tahdotaan mahdollisesti vastata, että eri asiat ovat kysymyksessä nyt ja silloin. Mutta mielestäimme lähdetäessä lajittelemaan jarrutukseen oikeuttavia ja siihen soveltumattomia kysymyksiä joudutaan aivan luisuvalle pinnalle. Se on torjuttava kerta kaikkiaan kokonaan riippumatta asian laadusta. Yksi asia voi tietysti suuttuttaa yhtä vähemmistöä, toinen taaskin toista, ja suuremmassa tai pienemmässä määrässä aiheuttaa mielten kuohumista. Joitakin tarkoin määrättyjä periaatteita ja

säännöksiä täytyy olla olemassa, jos tahdotaan yleensä päästä tuloksiin ja säilyttää kuri parlamenttityössä. Jos meilläkin nyt ruvetaan hyväksymään jarrutusta parlamentaariseen elämään normaalisti kuuluvana taistelukeinona, olemme todella joutuneet väärille raiteille»⁴².

Här togs således samtidigt avstånd från den även på socialdemokratiskt håll framförda uppdelningen i frågor som var värda obstruktion och frågor som inte var det. Bland framstegspressens kommentarer lägger man särskilt märke även till en artikel i Turun Sanomat, som utförligt redogör för lord Bryce' uppfattning om parlamentarisk obstruktion (»obstruktionen är en sjukdom, som innebär uppoffring av nationens framtidsintressen till förmån för partiernas dagsintressen») ⁴³. I en deklaration av framstegspartiets delegation, utfärdad med anledning av situationen vid tidpunkten för urtima riksdagens avslutande, gav man uttryck för ogillande av det »för riksdagens anseende nedsättande förfarande, som vissa riksdagsgrupper hade gjort sig skyldiga till» ⁴⁴.

I den finlandssvenska borgerliga tidningspressen ägnade man mycken uppmärksamhet åt universitetsfrågans behandling och åt den språkpolitiska agitation, som samtidigt bedrevs i hela landet, medan den principiella frågan om obstruktion knappast alls berördes. I ett sammanhang yrkade dock Hufvudstadsbladet på ointetgörande av dylika metoder i framtiden:

»I riksdagen har man som sagt hindrat att universitetsfrågan skall få den lösning regeringen åsyftat genom att ofira åt metoder, medelst vilka åtminstone en part medvetet siktar till att nedsätta parlamentets anseende. Med hänsyn härtill bör det för en kommande riksdag bli en uppgitt av rang att för framtiden omöjliggöra slika komprometterande utväxter på det parlamentariska livet genom att vidtaga de korrigeringar i riksdagens arbetsordning, som redan tidigare i liknande sammanhang framstätt som önskvärda» ⁴⁵.

I juni 1951 hade framstegspartiet redan upplösts, men dess representanter hörde fortfarande till riksdagen. I det nybildade finska folkpartiets huvudspråkrör Turun Sanomat framfördes en hel del kritik med anledning av obstruktionsförfarandet. I en artikel betonades oppositionens ansvar utan direkt hänvisning till den aktuella situationen ⁴⁶. Senare kritiserades vänstern uttryckligen:

»Vaalien lähenemisen tunnelmissa on näinä päivinä eduskunnassa harjoitettu aivan erityisessä määrässä juonittelua maratonipuheiden ja muiden jarruteluvehkeilyjen muodossa. Eduskunnan vasemmisto on esittänyt nyt siellä osaa, joka ei suinkaan kohota heidän arvoaan edes kiihkeimpienkään samanmielisten äänestäjäjoukkojen keskuudessa» ⁴⁷.

Kanske med hänsyn till att propositionen om rationalisering av riksdagsarbetet just hade förkastats i riksdagen, framfördes i detta sammanhang inte några andra reformförslag än att riksdagen borde avslutas tidigare, när nyval närmar sig. Också Helsingin Sanomat nöjde sig med några allmänt fördömande ord:

»Valiokunnan istunnoista asiattomasti poisjääminen jo on eduskunnan työjärjestyksen vastainen ja sellaisena rangaistava teko. Keskustelun pitkittämistä ei muodollisessa suhteessa työjärjestys estä — — — mutta hyväksyttävä tällainenkaan jarrutusmenettely, jota joskus aikaisemminkin on eduskunnassamme tapahtunut, ei missään tapauksessa ole»⁴⁸.

I den svenska borgerliga tidningspressen riktades en förströdd kritik mot socialdemokraternas »missbruk» och »sabotage», även om kritiken åtminstone i ett fall kombinerades med ett angrepp på agrarerna för att de ville genomdriva lex Vilhula i den gamla riksdagen ännu när den nya redan hade blivit vald⁴⁹.

År 1957 brydde sig folkpartiernas tidningspress inte om att gå in på någon polemik om obstruktionen som princip eller om den aktuella obstruktionens motivering. Däremot anklagades kommunisterna med skarpa ord för »sabotage», »ansvarslöshet», »okynne» o.dyl.⁵⁰ I en artikel i Hufvudstadsbladet, där kommunisterna betecknades som »skrupelfria fiender till rättsordningen» hänvisades också till svårigheterna med att få till stånd »stadgar mot alla politiska sabotörer».

»Kommunisterna är tyvärr inte de första att ha upptäckt detta, inte ens då det gäller den strikt begränsade del av vår rättsordning, som riksdagsordningen utgör. Obstruktionsdebatten i universitetsfrågan i januari 1935 har t.ex. denna gång gett det dåliga föredömet»⁵¹.

Oberoende av frågan om hindrande av obstruktion har »talflödet» i riksdagen två gånger under självständighetstiden gett anledning till propositioner med syfte att möjliggöra en begränsning av riksdagsanföranden längd och antal. En sådan proposition avlämnades den 16. 2. 1934 och åsyftade tillägg av ett moment till RO 57 §. Enligt förslaget skulle riksdagen kunna besluta om begränsning av den för varje riksdagsman för yttrande medgivna tiden eller av antalet yttranden. Samtidigt föreslogs införande av s.k. replikrätt⁵². Förslaget väckte föga intresse i remissdebatten och förföll emedan grundlagsutskottet inte hann slutbehandla det. Den andra propositionen i frågan avlämnades till 1950 års riksdag och innebar en mångsidigare rationalisering av riksdagsarbetet på basen av ett kommittéförslag. Enligt det förslag till ändring av RO 57 § som ingick i propositionen, skulle riksdagen på förslag av talmannen med två tredjedelar av de avgivna rösterna kunna besluta om begränsning av tiden för anföranden eller om diskussionens avslutning. Grundlagsutskottet beslöt utan hörande av sakkunniga enhälligt avstyrka propositionen, och härom förenade sig stora utskottet och riksdagen i plenum utan votering. I grundlagsutskottets betänkande, som också blev riksdagens svar, konstaterades, att begränsning av yttranderätten är en »ömtålig sak», som väcker principiella betänkligheter med hänsyn till det nödvändiga minoritetsskyddet. I debatterna i plenum var det endast statsminister Kekkonen, tidigare ordförande i rationaliseringskommittén, samt ett par representanter

för svenska folkpartiet, som uttryckligen försvarade önskemålet om begränsning av yttrandena⁵³. En av dessa riksdagsmän, John Österholm, inlämnade år 1953 i samma syfte även en motion om ändring av RO 57 §.

Både i samband med debatten om dessa propositioner och i andra sammanhang har tidningar representerande praktiskt taget alla åsiktsriktningar uttalat sig kritiskt om »talflödet» och »pratsjukan» i riksdagen. Vad de konkreta begränsningsförslagen beträffar, så har de trots enstaka reservationer kommenterats gillande åtminstone i tidningar som representerar alla borgerliga partier⁵⁴. Rationalisering av riksdagsarbetet tycks för övrigt inte vara någon utpräglad partiskiljande fråga, men Finlands riksdag har synbarligen varit benägen att intaga en återhållsam attityd i ändringsförslag som gäller den själv (under starkt tryck från opinionens sida har visserligen omröstningsförfarandet i riksdagen reformerats och beskattning av hela riksdagsmannaarvodet införts). Obstruktion har förekommit så pass sällan, att den trots tillfälliga yrkanden på begränsningsregler inte har gett upphov till någon varaktig opinion mot obstruktion hos riksdagens majoritet.

De regler om avslutande av debatten (*clôture*), som förekommer i de flesta europeiska länder, tillämpas nuförtiden endast sällan⁵⁵. Detta tyder på att parlamentarisk obstruktion har blivit ett relativt sällsynt fenomen. Införande av inskränkande bestämmelser motiveras numera främst med behovet att spara tid, då parlamentets arbetsbörda fortsätter att växa, och inte med behovet att kunna motverka obstruktionsförsök.

Avslutningsvis kan det konstateras, att det inte stöter på tekniska svårigheter att genomföra en obstruktion i Finlands riksdag, om en tillräckligt stor och beslutsam grupp önskar göra det. Obstruktionen blir emellertid knappast effektiv, om den inte tillämpas vid behandlingen av en relativt viktig fråga med kort respittid, strax före sessionens avslutning el.dyl. Sämjölösning av alla frågor som kan väcka speciellt häftiga motsättningar och partidelser vore en ganska säker garanti mot nya fall av obstruktion — såvida denna inte tillgripes i rent demonstrativt syfte med anledning av någon fråga som kanske inte alls är under behandling i riksdagen. Tills vidare kan man svårigen urskilja någon ändring i det politiska klimatet, som för framtiden skulle utesluta möjligheten av obstruktion.

Bryce ansåg det vara förlåtligt, om man genom obstruktion hindrade en temporär majoritet från att snabbt genomtrumfa ett beslut — på det viset fick ju den verkliga majoriteten i stället möjlighet att göra sig gällande⁵⁶. Bryce avsåg en verklig majoritet inom parlamentet, men de partier som tillgripit obstruktion i Finland har karaktäristiskt nog också mycket gärna framhållit, att de ansett sig representera en verklig majoritet bland folket utanför riksdagen.

För övrigt visar den föregående översikten, att det inte är lätt att nå ideologisk enighet om obstruktionens tillämplighet. Allmänt har det sagts, att den inte skall användas annat än i undantagsfall, men paradoxalt nog behövs det ju ingen obstruktion i alla de fall, då det annars kunde råda enighet om att ett »undantagsfall» föreligger — obstruktion av ett enigt parlament kan man inte vänta sig. Obstruktion förutsätter djup oenighet, och det har ännu inte hänt att motparten med vidhållande av annan åsikt i sakfrågan skulle erkänna det berättigade i obstruktionsförfarandet.

För de flesta ideologer, som inte helt önskar fördöma obstruktionen som kampmetod, torde det ligga nära till hands att ansluta sig till Bryce' uppfattning. Obstruktion mot en part, som först har tillgripit lagstridiga åtgärder, kan väl också teoretiskt försvaras, men här kommer man i praktiken lätt in på tolknings- och provningssvårigheter, såsom i synnerhet erfarenheterna från år 1935 utvisar.

KÄLLHÄNVISNINGAR

¹ Historik och allmänna synpunkter på obstruktion kan hämtas ur *Oswald Koller*, Die Obstruktion, Eine Studie aus dem vergleichenden Parlamentsrechte, Zürich-Selnau 1910, Den utförligaste moderna specialundersökningen är *Franklin L. Burdette*, Filibustering in the Senate, Princeton 1940. En kortare översikt, som emellertid tar särskild hänsyn till förhållandena i Finland, ges av *Polybios*, Jarrutus parlamentaarisenä keinona, Suomen Sos.dem. 28. 6. 1957.

² Jfr *Sven Lindman*, Studier över parlamentarismens tillämpning i Finland 1919—1926, Åbo 1937, s. 137.

³ Valtiopäivät 1920, Pöytäkirjat II, s. 1751.

⁴ En detaljerad skildring av obstruktionens förlopp lämnas av *Paavo Virkkunen*, Itsenäisen Suomen alkuvuosikymmeniltä, Helsinki 1954, s. 83—88.

⁵ Valtiopäivät 1920, Pöytäkirjat II, s. 1972.

⁶ Jarrutus parlamenttarisena taistelukeinona, Suomen Sos.dem. 11. 5. 1920.

⁷ Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän jarrutus armahduksen hyväksi, Suomen Sos.dem. 13. 12. 1920. Om möjligt ännu skarpare tongångar om obstruktionen som en sista förtvivlad utväg, tillgripen efter moget övervägande sedan alla andra medel slagit slint, framfördes tidigare i insändarspalten i *Kansan Lehti* samt i artikeln *Porvariston häpeämättömyyttä*, *Kansan Lehti* 14. 12. 1920.

⁸ Eduskuntaryhmämme voimannäyte, Suomen Sos.dem. 18. 12. 1920. Jarrutuksen keskeyttäminen, Suomen Sos.dem. 20. 12. 1920.

⁹ Työläisvalitsijoille, Sosialidemokraattisen Eduskuntaryhmän julistus amnestiajarrutuksen johdosta, Suomen Sos.dem., *Kansan Lehti* 23. 12. 1920.

¹⁰ Hengähdyshetki, *Kansan Lehti* 21. 12. 1920.

¹¹ Jarrutusaikeita?, Suomen Sos.dem. 12. 1. 1935. Jfr Jarrutusta ja lakkoilua, Suomen Sos.dem. 20. 1. 1935.

¹² Epäilyttävää kansanvallan vartiointia, Suomen Sos.dem. 24. 1. 1935. Jarrutuksen tulos, Suomen Sos.dem. 27. 1. 1935.

¹³ Vallattomuutta, *Kansan Lehti* 14. 6. 1951.

- 14 Maalaisliiton valtin kohtalo, Suomen Sos.dem. 15. 6. 1951. Loppu ja alku, Suomen Sos.dem. 16. 6. 1951.
- 15 Jarrutuspuheita ei olisi tarvittu, Suomen Sos.dem. 30. 6. 1957.
- 16 Äskeinen jarrutus eduskunnassa, Ilkka 22. 12. 1920.
- 17 Hela uttalandet publicerades t.ex. i Maakansa 22. 1. 1935.
- 18 *Uuno Hannula*, Jarrutuksesta, Pohjolan Sanomat 15. 1. 1935. *Uuno Hannula*, Se ei ole jarrutusta, Pohjolan Sanomat 22. 1. 1935.
- 19 Tulos on selvä, Ilkka 25. 1. 1935.
- 20 Eduskunnan kunnian puolustaminen, Ilkka 29. 1. 1935. Jfr polemiken i Turun Sanomats klippspalt 31. 1. 1935.
- 21 Från en cirkulärartikel, som publicerades i flere agrartidningar, t.ex. Maakansa 30. 1. 1935.
- 22 Ei takeita peltomiehen työlle, Ilkka 15. 6. 1951. Ala-arvoinen näytelmä, Maakansa 14. 6. 1951.
- 23 Ajattelemisen aihetta maatalousväestölle, Maakansa 15. 6. 1951.
- 24 Valtiopäivät 1957, Pöytäkirjat II, s. 1396.
- 25 Kiihotuksen välikappaleeksi, Maakansa 2. 7. 1957. Jfr Kommunistien peli, Maakansa 28. 6. 1957.
- 26 Eduskunnan juhannussauna, Kansan Uutiset 21. 6. 1957.
- 27 Demokratian voitto, Kansan Uutiset 30. 6. 1957.
- 28 Valtiopäivät 1957, Pöytäkirjat II, s. 1327.
- 29 Valtiopäivät 1957, Pöytäkirjat II, s. 1417.
- 30 Sosialistien jarrutusuhka, Uusi Suomi 12. 12. 1920.
- 31 *Paavo Virkkunen*, Eduskuntatyön jarrutusyritys, Uusi Aura 14. 12. 1920. Jfr *Paavo Virkkunen*, Itsenäisen Suomen alkuvuosikymmeniltä, s. 88—91.
- 32 Jarrutus — Toimenpiteet sen estämiseksi, Aamulehti 21. 12. 1920. Jarrutuksen estäminen eduskunnassa, Uusi Suomi 19. 12. 1920.
- 33 Eduskunnassa käyty taistelu, Uusi Aura 22. 12. 1920. Jarrutusjulistus, Uusi Aura 28. 12. 1920.
- 34 Terveellinen opetus, Uusi Aura 27. 1. 1935.
- 35 Jarrutusta, Uusi Suomi 14. 6. 1951.
- 36 Kehno loppukiri, Aamulehti, 16. 6. 1951.
- 37 Se t.ex. Tässä sitä ollaan, Uusi Suomi 28. 6. 1957.
- 38 Socialdemokratisk obstruktion och borgerlig undfallenhet, Hbl 9. 5. 1920. Ett föga uppbyggligt skådespel, Hangö 15. 5. 1920. Ordflödet i riksdagen, Åbo Underrättelser 31. 12. 1920.
- 39 Parlamentarisk sabotage — skall den belönas?, Hbl 14. 12. 1920.
- 40 Obstruktionens misslyckande, Hbl 20. 12. 1920. Obstruktionens framtida bekämpande, Åbo Underrättelser 21. 12. 1920.
- 41 Jarrutusta eduskuntatyössä, Hels. San. 12. 12. 1920. Maan valittujen istunnot muodostuvat narripeliksi, Tur. San. 19. 12. 1920.
- 42 Väärillä raiteilla, Hels. San. 26. 1. 1935. Jfr även: Ylimääräiset valtiopäivät, Hels. San. 17. 1. 1935, Puheita, Tur. San. 23. 1. 1935, Hallituksen ja eduskunnan asema, Etelä-Suomen San. 30. 1. 1935.
- 43 Jarrutus on kansaneduskunnan sairautta, Tur. San. 24. 1. 1935.
- 44 Publicerad t.ex. i Hels. San. 28. 1. 1935.
- 45 Då samhällsfriden upplöses, Hbl 26. 1. 1935.
- 46 *K. D. J. Salonen*, Opposition merkitys ja vastuu, Tur. San. 12. 6. 1951.
- 47 Eduskuntatyö ja vaalit, Tur. San. 15. 6. 1951.
- 48 Pelaamista, Hels. San. 15. 6. 1951.

⁴⁹ Bristerna i riksdagens arbete, Appell 15. 6. 1951. Missbruk, Nya Pressen 17. 7. 1951. Se även *Henrik Kullbergs* riksdagskrönika i *Borgåbladet* 16. 6. 1951.

⁵⁰ Vastuuntunnotonta jarrutusta, Tur. San. 27. 6. 1957. Uusi kierros, Tur. San. 2. 7. 1957. Förvirrat läge, Hbl 25. 6. 1957. Mammutdebatten, Hbl 1. 7. 1957.

⁵¹ Skyddslöst samhälle, Hbl 30. 7. 1957.

⁵² Riksdagen 1934, Handlingar I, reg.prop. nr 24.

⁵³ Riksdagen 1950, Handlingar III, reg.prop. nr 166, grundlagsutskottets betänkande nr 72. Valtiopäivät 1950, Pöytäkirjat III, s. 3445—3453, Pöytäkirjat IV, s. 3993—3995.

⁵⁴ Se t.ex. Åbo Underrättelser 31. 12. 1920, Uusi Suomi 22. 2. 1930, Uusi Suomi 17. 2. 1934, Hels. San. 22. 2. 1934, Hels. San. 30. 9. 1934, Hels. San. 26. 2. 1935, Ilkka 2. 3. 1935, Etelä-Suomen San. 6. 3. 1935, Svenska Pressen 12. 3. 1935, Åbo Underrättelser 9. 4. 1949, Suomen Sos. dem. 30. 1. 1949, Hels. San. 21. 3. 1951.

⁵⁵ *Gilbert Campion & D. W. S. Lidderdale*, *European Parliamentary Procedure, A Comparative Handbook*, Brussels 1953, s. 13—14.

⁵⁶ *James Bryce*, *Modern Democracies*, Vol. II, Ch. LIX, London 1923, s. 378—380.